CIMELIA
Qu 5802

Socolovii Stanislai: Quaestor sive de parsimonia atque frugalitate.

Cracoviae in off. Lazari. 1589.

V
B I
C
5802
CIMELIA
Z. VI. 67c

STANISLAI SOCOLOVII

QVÆSTOR,

Siue

De parsimonia atq; frugalitate.

Ad Martinum Lesnovolscium, Castellanum Podlachiæ.

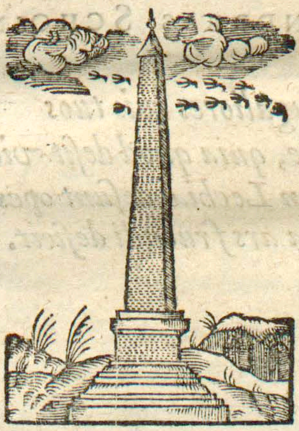

CRACOVIAE,
In Officina LAZARI: Anno Domini
1 5 8 9.

FCJ

M. IOANNES FOXIVS.

Profusos damnans opibus benè consulit uti,
Ingenio similis, magne Luculle, tuo.

M. ANDREAS SCHOENEVS.

Frugaliores vis tuos
Esse, quia quod desit vides.
Non Lechiæ desunt opes,
Sola ars fruendi deficit.

Cim. Qu. 5802

Bibl. Jag.

AD MARTINVM LESNOVOLSCIVM,

Castellanum Podlachiæ, virum illustrem,

NON ignoras, *Martine Lesnovolsci, Philosophiam à Platone animi medicinam dici, eiusq; omnibus morbis, vel obsistere, vel eos penitus auferre.* Sed nec illud quidem tibi obscurum *est; vt singulos homines, ita & gentes atque Respub. vniuersas suis morbis non carere, atque vnamquamque aliquo proprio & peculiari. Docent hoc præclarè apud Liuium Rhodiorum legati: Tam ciuitatum, quàm singulorum hominum mores sunt, inquiunt: gentes quoque aliæ iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ, in vinum, & venerem proniores sunt aliæ. Athenienstum populum, fama est, celerem, & supra vires audacem esse ad conandum: Lacedæmoniorum cunctatorem, & vix in ea, quibus fidit, ingredientem. Non negauerim, totam Asiæ regionem inaniora parere ingenia, & nostrorum tumidiorem sermonem. Et illi quidem hæc de suis. Gentis autem nostræ quasi populare vitium est, profusio quædam ac prodigalitas,*

nulla ratione suscepta. Qui morbus, etsi prima facie ac fronte, non ita turpis aut exitiosus esse, imò etiam aliquid splendoris ac magnificentiæ habere videatur: si tamen penitiùs rem inspicias, maximè lethalis atque perniciosus est; quod plus re ipsa experimur, quàm vt verbis explicari debeat. Rectè etenim dicebat Aristoteles, dissipationem patrimoniorum, suiipsius interitum esse; propterea quòd patrimonio ac facultatibus viuitur. Et queruntur quidem de ista calamitate omnes: omnibus ea grauis & molesta est; medicam tamen manum adhibet nemo. Quod cùm viderem, aliquid ex eo philosophiæ iatrio, pro hac mea afflicta valetudine, hoc tædiosissimo contagionis tempore, de hac re afferendum esse putaui. In quo, quantum præstiterim, iudicabunt cæteri: prodesse certè cupio. Tuum autem, hunc qualemcunq; nostrum laborem, esse volui; idq; merito tuo. Tecum enim sæpè hac de re inter cætera illis nostris, si non splendidissimis, iucundissimis tamen temporibus, quibus te præsenti huic fortunæ parabas, disserebamus: quorum gustum, nondum te amisisse, ex superioribus tuis amantissimis ad me literis cognoui. Neque enim ex eo genere hominum es, qui similes sunt illis pueris, qui, vbi primùm à lacte remoti fuerint, omnem suarum nutricum curam abiiciunt

iiciunt

iiciunt. Sed neque illorum, qui statim ac limen aulæ & fori attigerint, vixq́; scholæ puluerem excusserint, legem sibi & necessitatem impositam esse putant; vt literis detrahant, illisq́; perpetuum bellum indicant, earumq́; osores & inimici sint. Tu quidem, me herculè, plus in luce hominum, quàm in spatiis Lycæi, quotidie etiam ex libris discis, discebasq́; semper, quæ aliquando ipsi cum magna voluptate nostra ex te audire solebamus. Tantò autem minus cum illis aliquid commune habes, quos, vbi fortuna paululum euexerit, primùm sui, deinde omnium obliuiscuntur. Probasti hæc non ita pridem abundè omnia, qui inter tot tuas occupationes, & horum temporum difficultates, tanto locorum interuallo à nobis disiunctus, ad latus ipsius optimi Regis, necessitatum SOCOLOVII, *præceptoris quondam tui, oblitus non fueris; sed illas munificè & liberaliter ex tuo subleuâris. Meritò ergo te* DEVS *immortalis, in eo collocauit loco, in quo & virtus tua illustrior esset, & tu ipse pluribus commodare posses. In quo, vt te diu saluũ et incolumem, cũ laudis ac nominis tui splendore et decore, pro patriæ vtilitate, literarumq́; (quæ certè apud nos gratis patronis opus habent) incrementis conseruare velit, etiam atq; etiam vehementer opto. Quod equidem faciet, si te omniaq́; consilia tua, sub*

alas protectionis eius, vt quidem facis, condideris: & nunquam à præceptis & mandatis ipsius recesseris; si vbique beneficia eius recognoueris, atque ad laudem & gloriam nominis illius retuleris omnia. Vale, & illum virum esse non puta, cui non crescit animus in periculorum accessione.

Magnum vectigal parsimonia.

STANI-

STANISLAI SOCOLOVII QVÆSTOR.

Siue *De Parſimonia atque frugalitate.*

QVAESTOR & MEMPSIMOERVS.

QVAESTOR. Probare non poſſum ingenium iſtud, inſtitutumque tuum, huncque erga patriam ſenſum & affectum: tua paruipendis: nidi tui te pœnitet: arridet tibi nihil: faſtidis omnia: ſemper tibi deformis illa, obſcura, pauper, ſterilis, inops, parumque alma, vt ita dicam, & vitalis, patria videtur. In qualia quondam ingenia, Lacedæmone animaduerti legibus ſolitum eſſe, teſtis eſt Demoſthenes, & alii multi. Boni enim ciuis, prima commendatio eſt, patriam amare. Amabit autem nunquam, niſi eam aliquid pulchrum & excellens eſſe iudicauerit. πολύτροπος fuit Vlyſſes, πολλὰ ἄστεα ἴδεν, Ithacam tamen ſuam in aſperrimis ſaxulis tanquam nidulum affixam ſapi-

ſapientiſs. ille vir, poſt viginti annorum peregrinationes, Rhodo, Cypro, aliiſque florentiſsimis inſulis, immortalitati denique ipſi antèpoſuit. Spartam igitur quam nactus es, orna, vel excede. MEMPSIMOERVS. Ita eſt: nam & ipſe mihi, poſtquàm huc redii, eo nomine diſplicere incipio: videoque me aliis moleſtum eſſe, inimicoſque ſine cauſa parare. Sed quid faciam? quid enim tibi in eo loco placeat, quid laudes, vbi nihil debitè, nihil ordine, nihil ex legibus fit? Nam vt cætera omittam, hęc ipſa paupertas, quem non moueat? publicæ opes nullæ, ærariũ exhauſtum, priuatorum hominum fortunæ abſumtæ, hoſtes potentes vndiq. plurimi. ἐχεμυθία igitur Pythagoræ mihi in poſterum ſequenda erit. QVAES. Erras: nam & hæc ipſa, quæ recenſes mala, hominum vitia ſunt potius, diſciplinęque corruptæ atque diſſolutæ, quàm ſoli & patriæ. Quam quidẽ, ſi ego aut inſulis fortunatis, aut Aegypti fœcunditati, cuius ipſe Nilus cultor & irrigator eſſe dicitur; aut vicinæ huic noſtræ quondam felici Pannoniæ comparare vellem; nimis fortaſsè amans patrii ſoli viderer. Si verò eam eſſe dico, cuius neminem bonum meritò pœnitere poſsit, huius me iudicii pudebit nunquam. Mitto portus, mitto em-

to emporia, mitto flumina, frumenti copiam, pascuorum vbertatem, quę tot exteras gentes alunt, equos, iumenta, victus facilitatem, mitto alia. Viri certè & vires, quæ primæ & summæ opes Reipub. putantur, nobis non desunt, nec defuerunt vnquam. Ars fruendi bonis nostris nobis deest, illaque ipsa, cuius nomine omnes virtutes complexus est Tullius, frugalitas, quæ iam ad vltimū extremum multorum vitio mihi deducta esse videtur. MEM. Explices id obsecro, atque aliquantum in hoc loco consistas, si otium est, & si vis. QVAES. Res difficilis & odiosa, vt vides, & quæ multos offendere potest: faciam tamen tua causa aliquid, si modò potero; ac quid de toto hoc genere, siue vsu & abusu bonorum, siue frugalitate sentiam, paucis (quoniam otii aliquid nactus sum) explicabo. Hoc est, vt primùm, quò res, & ad quæ extrema deducta sit, ostendam: deinde gradus, quibus eò deueniri solet, demonstrem: postea incommoda eius labis, referam. Minus quidem grata me dicturum video; sed me vera pro gratis loqui, etsi ingenium meum non moneret, res ipsa cogit. Tu, si quid prætermisero, aut si quid aliud senseris, suggere. MEM. Perplacet, tu rem strenuè aggredere, nec quenquam respicias.

QVAES. Faciamus ergò denuò hoc tanquam totius causæ initium, cùm de vsu bonorum publicorum, & priuatorum dicimus, non de re parua nos disputare. Nisi enim priuata res rectè in ciuitate administretur (dicebat Plato) frustrà rem communem quispiam speret robur & firmitatem aliquam in Repub. habituram: Et qui sua, inquit Imperator, per intemperantiam abliguriuerit, cùm deest, aliena sequatur oportet. Itaque publica & priuata bona, veteres sapientes, nunc ὀυσιάν, id est, substantiam, quòd hæc quasi fundamentum vitæ sint: nunc rem, cum qua consilium simul quæri & amitti dicebat Comicus: nunc viscera, quòd his homo viuat: nunc sanguinem, quòd his vegetetur, his alatur: nunc neruũ, quòd in his tota vis & robur sit: nunc denique vitam appellare solebant. Bonis igitur Reipub absumtis, bonis priuatorum profusis, substantiam, rem, neruos, viscera, sanguinem, vitam denique ipsam, cum ciuium ipsorum, tum vniuersæ Reipub. absumi oportet. Hæc autem res tanta, ad quod extremum, non apud nos solùm, sed planè vbique quodam modo deuoluta sit, pudet dicere. QVID enim nũc passim hominibus, tam priuatim, quàm publicè, ex sua substantia, ex suo neruo, ex suo

sangui-

ſanguine, ex ſuis viſceribus, ex ſua denique vita ſupereſt? Nihil aliud, crede mihi, præter nomina. Non dico nomina, hoc eſt, debita; quanquã etſi hoc modo dixero, nihil aberrauero. Quantũ enim aut publicè, aut priuatim, vbique debeatur, tu ipſe rectè vides; hæcque nomina ipſa multorum malorum cauſa ſunt; ita vt non immeritò inter cæteras ſalutationes Græcorum, hæc fuerit vna ex præcipuis, ὀφείλειν μηδενί, hoc eſt, vt nihil cuiquam debeas. Sed cùm dico, nihil paſsim homines præter nomina habere, id ita intelligo: Si quis bona Reipub. agros, rura, oppida, pertranſeat, (quod mihi ſæpè pro hoc meo munere contigit) & quærat, cuius ſit hic ager, hoc rus, iſtud oppidum? reſponderi ſolet, Reipub. ſi ampliùs quæras, quis ipſos fructus, quis prouentus, ex illo agro ex hoc oppido, accipiat? mox illum, vel illam, vix non & illud, accipere reſpondent. Et bona quidem, bona Reipub. eſſe, bona regalia eſſe; ſed Rempub. ſed Regem inde nihil capere. Atque hoc eſt nomina rerum, non res ipſas habere. Eam enim tu rem meam appelles volo, qua ego fruor, cuius fructus ad me pertinent, cuius dominus ſum: hoc autem, quod tu dicis, ludibrium potiùs quàm certa poſſeſsio eſt. Quomodo enim id me-

um, vbi me fame nonnunquam, nisi aliunde parem ac prouideam, perire contingit? Sic igitur Respublicæ, sic Reges, præter nomina, parum vel nihil habent. Sed & priuati item hominis, patritii alicuius, aut equitis, transeo rus, agrum, oppidũ, cuius sit quæro; similiter respondet quis, huius vel illius esse, addit Magnificum & illustre ac vetustum aliquod ex annalibus nomen. Quis autem fructus, quis prouentus eius agri capit? ille & ille aduena. quis? mercator, vsurarius, Iudæus nonnunquam. Quid hoc aliud est, quàm non iam res, sed nomina rerum illum Magnificũ habere? MEM. Idem igitur sentis, quod ipse modò dixi, nos non ditissimos esse. QVAES. Non idem certè, nam hæc, vitia hominum sunt potiùs, vt vides, quàm patriæ. Si enim rectè & publicis & priuatis bonis vteremur, abundaremus, crede mihi, omnes; nam neque nunc, Dei gratia, ita egemus, vt non facilè nos tueri posſimus. Quæ vitia, si loci aut regionis essent, eadem semper manerent, corrigi non possent; hæc modica disciplinæ intentione facilè corriguntur.

MEM. Vera dicis. non pugno. Sed quibus tandem modis & vitiis eò quò dixisti deduci solet, paucis

paucis explica: idq. ordine & numero certo, quod Quæstorem decet, quò rectius eorũ, quæ à te dicentur, meminisse posſim. Q. Multa quidem illa, & quæ breui tempore haud ita facilè recenſeri posſint; ex multis tamen pauca hæc accipe.

Prima, vt omnium rerum ita & huius cauſa mali in educatione poſita eſt: cuius vim alicubi peruenuſtè Hippocrates explicat, atque miratur. Frangitur fructiferæ arboris ſurculus, inſeritur in ſilueſtrem truncum, creſcit in magnam arborem; nec tamen fructũ aut naturam mutat, propter illã primæuam ſibi à teneris inſitã vim. Lycurgus hoc idem, quod dicimus, ſuis demonſtrare volens, duos educauerat catulos, iiſdem parentibus natos, quorum quidem alterum gulæ aſſuefecerat, alterum venationi: deinde vtrunque in concionem produxit, ollam, ac leporem propoſuit; ſecutus vterque educationem ſuam, leporem alter, ollam alius. Intulit ille: Videte ciues, cùm ex eodem genere ſint, quàm diſsimiles ob educationem inter ſe euaſerint; quantoque efficacior, quàm natura, ad res honeſtas, ſit exercitatio. Ita in omnẽ partem in educatione eſt vis maxima. Hæc enim educatio, quæ dura & aſpera eſt; quæ ab omni ſuperflui ſumtus aſpectu etiam liberos arcebit; quæ

agellum ſuum eiuſque culturam puero inculcabit; quæ induſtriam, quæ labores, quæ artes bonas, quæ militiam, inprimis autem parcum & frugalem victum commendabit; hæc, inquam, & priuatim & publicè, beatos ac locupletes ciues facere ſolet. Contrà, mollis illa, delicata, ſumtuoſa, iners, quæ non ſua ſed aliena ſpectare iubet; quæ ſpebus (vt ita dicam) vanis incautam ætatē inflat, illique imponit; quæ altero quidem oculo bona publica, altero eccleſiaſtica intueri iubet; hæcque iam in cunis inculcat, tu eris Epiſcopus, tu Præpoſitus, tu Abbas, tu Cancellarius, tu Referendarius, tu hic vel ille Capitaneus, tu Rex etiam aliquando, non addito, Si DEVS volet & vixerimus; illa, inquam, educatio, peſtis exitioſa eſt. Nam plerunque & hæc incerta non aſſequuntur, & ſua certa amittunt: ſuntque Aeſopico cani perſimiles, qui dum vmbram fruſti carnis conſectatur, veram carnem amiſit. ignaui efficiuntur: artes rerum quærendarum negligunt. amiſsis autem ſuis, illa quibus in cunis ſunt lactati, vt conſequantur; quæ non faciunt fanda & nefanda? vires & valetudinem exhauriunt: in carpentis, ventos ſectando, emoriuntur: hinc ſimoniæ, hinc rapinæ, hinc regnorū iſtæ nundinationes, & quæ non?

non? moriq́ue potiùs malunt, quàm vt domum nudi & egentes redeant. Vnde illi quandoque Aſthmaticorum, Cephalicorum, Hydropicorum, Chiragricorum, Podagricorum, ſurdorum, claudorũ, qui curias & aulas principum ſequuntur greges: ex quibus ſi quæras, qua neceſsitate adacti eas cruces ſufferant, nihil aliud reſpondere poſſunt, quàm id gentiles & propinquos ſuos velle: ſua ſe amiſiſſe, quò redeant non habere. Quibus miſeris illud, in hoc voluendo lapide, accidere ſolet, quod Siſypho accidiſſe, in fabulis legimus; vt cùm ad ſummum peruenerint, aliqua leui immutatione Reip. aut interregno ad ima prolabantur: ſic turpes inopeſq́ue ſimul, iuxta poëtam, miſerabile tranſigunt æuum. M. Generoſa tamen educatione opus eſt, ne ciuium animi langueſcant & deiiciantur. Q. Generoſa, ſed non ambitioſa, ſed non ſuperba, & temeraria, & quæ ſpes pretio non emat. Faciliùs enim animi ſumuntur, quàm ponuntur: facilè ſe prodit, facilè emergit, quem ipſe DEVS ad aliquid magnum vocat. Illuſtris virtus diu latere non poteſt. M. Proſequere igitur vt cœpiſti reliqua.

Q. Alterum vitium eſt, vbi paupertatis & parſimoniæ pudere ciues incipit, quem quidem

peſsimum

peſsimum pudorem appellat apud Liuium Cato. Fuit ſiquidem quondam apud priſcum ſeculum, magna laus ac dignitas parſimoniæ & frugalitatis; ita, vt quem virum bonum appellare vellent, hunc frugi vocarent: nomineque frugalitatis, totam virtutem, teſte Tullio, complecterentur. Vnde illa principum familiarum à frugalitate ducta cognomina, Fabiorum, inquam, Piſonum, Lentulorum, Ciceronum, Porciorum, Vitelliorum. Magnæ laudi fuit L. Quintio Cincinnato, quatuor iugerum ager, ſtiua illa, raſtri illi, ſudor ille pulueri permiſtus, veſtis ruſtica, quam vt deponeret, priuſquam dictaturam ſuſciperet, quæ tũ ei, ruſtico operi intento, deferebatur, ægrè Senatus populuſque R. impetrauit. Laudantur duo illi populi R. Conſules. P. Valerius Poplicola, princeps, omnium conſenſu, belli paciſque artibus ſuo tempore, & Agrippa Menenius, vir omni vita pariter plebi ac patribus charus, interpres & arbiter concordiæ ciuium, reductor plebis in vrbem: quòd adeò exiguis copiis fuerint, vt cùm ſumtus funeri deeſſet, de publico ſint elati. Menenium etiam, qui illam toties accuſabat, plebs extulit, ſextantibus in capita collatis. Quid attinet prolixiore diſputatione tantorum virorũ paupertа-

pertatem ſcrutari? Abundè enim patet, quid viui poſſederint, quibus mortuis lectus lugubris & rogus defuit. Regulus Attilius ex Africa Imperator literas ad Senatum populumque Rom. ſcripſit, villicum in agello, quem ſeptem iugerum in Papinia habebat, mortuum eſſe; occaſionemque nactum mercenarium, amoto inde ruſtico inſtrumento, deceſsiſſe: ideóque petere, vt ſibi ſucceſſor mitteretur, ne deſerto agro, deeſſet vnde vxor atque liberi alerentur. Quæ poſtquam Senatus à Conſulibus accepit, & agrum Attilii illicò colendum locari, & alimenta coniugi eius ac liberis præberi, reſque quas amiſerat, redimi publicè iuſsit. M. Sed quæ tandem cauſa eſt, cur, aut paupertas tanti fuerit, aut parſimoniæ pudorem peſsimum vocet Cato? Q. Magna profectò, quam ipſemet explicat: ne ſimul ac pudere, quod non oportet cœperit, quod oportet non pudeat. Nam dum pudet, pauperẽ, aut parcum eſſe, quod non oportet; raptorem, vſurarium, furem, mendacem eſſe, non pudebit; cuius maximè pudere oportuit. Et reuera magnarum nonnunquam rerum paupertas cauſa & origo fuit. Nam & ipſe pop. Romanus, imperii ſui initia paupertati accepta refert: eoque nomine ſemper

Diis immortalibus, ſimpulo & catino fictili, dum ſtetit, ſacrificabat. Multas virtutes, paupertas honeſta comites habet. Iuſta fuit in Ariſtide: benigna in Phocione: ſtrenua in Epaminonda: ſapiens in Socrate: diſerta in Homero. Sed hæc miſſa faciamus.

Tertium vitium eſt, vbi nõ paupertatis tantùm & parſimoniæ homines pudet: ſed etiã conditionis ac ordinis ſui nonnunquam. Piget aratorem eum eſſe, qui eſt; mercatorem ſuę mercaturæ pœnitet; eodemq. modo alios. Indeq. euenit, vt nemo pro ſuo ordine & conditione viuat: nemo ſe ſuo metiatur modulo. Homo ruſticanus in victu, amictu, familia, iumento, vult eſſe par & ſimilis vrbano: vrbanus, equiti: eques, Patritio & Senatori: Senator, Duci ac Principi: Duces & Principes, Regibus, aut ſi quid maius eſſe poteſt. Sic nemo intra ſuos cõtinet ſe limites. Sacerdotibus detracta byſſus ſua & biſtinctus hyacinthus: aurũ & gemmæ ſuæ altaribus: Regibus ſua purpura, agaſonibus etiam communicata. Ita homines tanquã altaria, & ſimilitudinem templi, ſine omni decore & verecundia, incedere videas; perſonatos putes, ne dicam ſcurras. Mihi mehercule nihil magis ridiculum videtur, quàm cùm regio veſtitu,

regis familiam, Regem antecedere videam; ita vt nihil ſit, quod regem à ſuis diſtinguat; ſæpéq. homines aberrare contingat, vt illos pro regibus honorent & ſalutent. Apud Perſas quidem vel in ſella regia conſediſſe capitale fuit. Rarus quondã apud nos vſus vini fuit, idque ſtatis temporibus, & inter paucos, magno fructu & emolumento vitæ longæ & ſanæ mentis; nunc vulgatiſſimus, qui ad caulas & ſtabula vſque peruenit. Ita erectum eſt magnificum temulentiæ trophæum: opes exhauſtæ. Scena non cohærebit, ſi vna perſona in alterius munus & ordinem inuadat; & vita communis cohærebit? Non equidem puto.

Quartum malum, maliq. cauſa, aliena pro ſuis venditare, atq. ſe corniculæ more cũ alienis plumis oſtentare. Nam hæc ipſa purpura, & pretioſa veſtis, lanæ ſunt ouiũ: & hoc ipſum Carmeſinum ac ſericum, bombicis opus eſt: hæ ipſæ pelles, luporum, vulpium, tigrium, pantherarum, ac reliquarum ſilueſtrium ferarum, indumenta ſunt. Vnde illud Epicteti: Nulla aliena præſtantia efferaris animo. Si equus ſemet iactans diceret, ſum pulcher, ferendum eſſet: tu verò cùm inſolenter gloriaris, te pulchrum equum habere, ſcito te bo-

no equo ſuperbire. Quid igitur eſt tuum? vſus rerum. Nos dum beluarum ornamenta conſectamur, humana amiſimus. Neque verò illa argumentationis ratio placet, apud Xenophontem Socrati: Mea veſtis eſt pretioſior, quàm tua: igitur ego ſum melior quàm tu. aut illa: Generoſior meus equus, quàm tuus: ego te igitur generoſior. Quanto melius & verius ſic: Ergo mea veſtis melior eſt quàm tua, eodem modo de equo.

Quintum vitium eſt, vbi περισσὰ τοῖς ἀναγκαίοις anteferuntur, hoc eſt, ſuperflua iis, quæ ad vitæ vſum ſunt neceſſaria. Veſtem quis vnde comparet, non habet: de epulo tamen aut largitione aliqua cogitat. Gaudet alicubi Socrates, cùm in forum veniſſet, aliaque alios coëmentes videret, ſe tot rebus opus non habere. Multa acutè dicere ſolebat noſter Mielecivs, Palatinus quondam Podoliæ: hic inter cætera ſuos monebat, vt non omnia illa quibus opus habere viderentur, ſibi compararent; ſed ſola ea, ſine quibus eſſe non poſſent. Fit enim plerunque, vt dum in ea quæ ſuperflua ſunt, facultates profundimus; ad ea quæ nobis neceſſaria ſunt, non ſufficiant. Et ſuperflua quidem ſunt infinita: neceſſariorum autem eſt certus modus.

Sextus

Sextus gradus præcipitii eſt, vbi ad opinionem, non ad naturam viuitur. Venter tuus eſt ſatur, & hoſpites: lateri benè, tergo benè, iumento benè. Quid igitur vis? oculi non ſaturi: aures non plenæ, quid foris dicant, quid ſentiant, quid de conuiuio opinentur, quàm magnificè ſint accepti. Abi igitur, & ſuſpende te. Atqui ſi ad naturam viuis, nunquam eris pauper: Si ad opinionem, nunquam eris diues, ſed ne ſatur quidem. Refertus ieiunabis: ebrius ſities. Perſonata, & quæ magis viſum quàm guſtum delectent, obſonia, laudaui nunquam. Venter enim, vt auribus, ita & oculis caret.

Septimum illud eſt malum, immoderatæ dotes, quarum ſpe multi amittunt ſua, familiæ ſumtu exhauriuntur: omnis deinde muliebris luxus. Creuerant ſatis ante ſecundum bellum Punicum populi Ro: opes: in Hiſpaniam vſque protulerat vires ſuas; Scipionem, qui tum ibi bella gerebat, chariſsimum habuit: cùm tamen is, elocandæ filiæ virginis adultæ cauſa, ſe ex Hiſpania reuocari à Senatu petiiſſet, Senatuſq. patris ſibi partes deſumſiſſet, cõſilio vxoris ac propinquorum Scipionis, dote conſtituta, ſummã eius quadraginta millia æris ſola, hoc eſt, quadringentos ferè taleros,

ex ærario erogauit, ac puellã nuptui dedit. Tatia Cæſonis filia, maximam dotem ad virum decem millia æris attulerat: hoc eſt, centũ noſtros taleros. & Alegalia, quia cũ quingentis millibus æris, hoc eſt, quinq. millibus huiuſmodi talerorũ, mariti domum intrauit, dotatæ cognomen inuenerat. Nunc decem millia dotis priuato homini parum eſt, quæ quondam Reginarum dos fuerat. Nota eſt illa lex Oppiana, pro qua mirum in modum certat apud Liuium Cato; qui in medio ardore Punici belli legem tulerat, ne qua mulier plus ſemiuncia auri haberet, neué veſtimento verſicolori vteretur. Maſsilienſium quoque frugalitatem Strabo celebrat, quòd apud eos mulierum dos maxima centum aureos nõ excederet, veſtimenta quinque aureos. Genuenſis mulier, ſi quid præter ſumtuariam legem fecerit, hoc eſt, gemma aliqua pretioſa, auro aut ſerico vſa fuerit, quod apud illos in communi opere eſt; maritus centenis aureis mulctatur, quos ipſe ex dote detrahit: hacque ratione omnis mundities & ornatus apud eas conſeruatur, ſumtu & luxu excluſo. At nos vix non ex Aethiopa vſque.

Octaua eſt cauſa mali, externus miles, vel domeſticus ſumtuoſus. Habent ſiquidem hoc vitium ex-

um externæ copiæ, quòd primo domesticorum animos eneruant, ac negligentiores faciunt: deinde ditißimam etiam Rempub. exhauriunt. Populus Romanus vix post trecentos annos suo militi stipendia numerauit; externo, præter socios, an aliquando fuerit vsus, non ita facilè exemplum occurrit, nisi forte insanis illis & fatalibus ciuilibus bellis, posterioribusque temporibus. Nostri item homines, nobis primùm adolescentibus, alieno milite vti ceperunt, vel propter disciplinam remissam, vel propter externos reges. Dimidia virtus ciuium perit, accersito externo milite. Sed ne illud quidem minus malum, vbi domestico militi, nunquam satis fit, non stipendio, non donatiuo, non præda, non rapina: sumtus maximi, plusquàm pacis, deliciæ superfluæ, quæ militem effœminatum reddere, ærarium verò exhaurire solent. Scipio, vbi Numantiam, à multis imperatoribus nequicquam oppugnatam, obsessurus in castra venisset, multamque & licentiam, & superstitionem, & delicias deprehendisset; nigro circumdatus sago circuiuit, lugere se exercitus turpitudinem dicẽs, vatesq. omnes, & ariolos, & lixas, & lenones statim eiecit, ac vasa omnia, præter ollam & veruculum, & calicem

licem fictilem, amandari iuſsit:argenteum quoq. poculum, non maius duabus libris habere volentibus, ægrè permiſit; lauari autem prohibuit: edixit quoque, vt ſtantes crudum pranderent obſonium, cœnarent autem diſcumbentes, panem vel pultem ſimpliciter, & carnem toſtam aut elixam. Indeque Numantini, cùm toties victricem ſuam fortunam mutatam mirarentur, quidam reſpondiſſe fertur: Pecora Romanorum etiam nunc eadem eſſe, ſed mutatum paſtorem.

Nonum vitiū illud eſt, ex quo hæc mala naſcuntur; quando exotica quæruntur omnia, domeſticum & patrium placet nihil: non victus, non veſtis, non ſeruus, non enſis, non equus. Mercator extremos oportet vt currat ad Indos, dum tergo & palato ciuium ſatis faciat. Plura ex pharmacopoliis quàm ex macello in menſis apponuntur; interdum ea, quæ neque conuiua neq. conuiuator nominare poſsit, ſæpiuſque ad Plinium & Dioſcoridem, Athenęum item recurrere oportet, antequam cœna intelligatur: quam ad rem docto etiam interprete opus eſt. Equi ex Arabia vſque adducti, alimenta non norunt: noua rerum ſatione opus eſt, quam tellus, vt ignotam, non accipit. Neque pudet aliena pro ſuis venditare,

idque

idque ſine omni iudicio & delectu plerunq. Nam quæ apud eas nationes ſeruorum aliquando ſunt alimenta; apud iſtos, eo ſolùm nomine, quod externa ſunt, pro ſecundis menſis bellariisque apponuntur, & habentur. Neque item mihi placet illud quorundam Emblema: Pingi quaſdam gentes nudas, cum rudi panno, ex quo quiuis veſtitus eſſe poſsit. Quod etſi illud ſignificare poſſet, quemuis Ariſtippo colorem conuenire, quod & ipſum non valdè laudabile eſt; tamen & nudũ pingi paupertatis ſignum eſt; & indigeſtum pannum gerere, inconſtantiæ & ſeruitutis. Laudandus eſt igitur populus Romanus, quòd externis rebus in ſola ſcena vſus ſit: in cæteris, domeſticis contentus.

Decimum illud eſt, & magis exitioſum, vbi non tantùm res, ſed & luxus ac profuſiones peregrinarum gentium accerſuntur: idque non vnius tantùm & alterius, ſed omnium ſimul; idque ſine modo, nullo aut publico aut priuato commodo; atque aliquid etiam de ſuo additur. Ad nos quidem, quid Italicum, quid Gallicum apportatum non eſt? Germanicum, & Britannicum, Vngaricum, & Moldauicum, eodem modo, & quod dolendum eſt, fortè & Byzantina non pauca. Ia-

ctant & ostentant alię gentes & nationes aurum, argentum, ebur, lectos, vestes, totamque supellectilem pretiosam: mensas & epulas aliæ: aleam, Bacchum aliæ: amores sumptuosos, vnguenta, & musicam nonnullæ: multæ vmbratiles pugnas, & certamina scenica; Nos simul hæc omnia. Neq. sufficiebat alienũ luxum ad nos transtulisse, nisi aliquem nostrum addidissemus. Est autem ille, qui in alendis non necessariis corporibus situs est: quem expresit illud vetus prouerbium σώματα πολλὰ τρέφειν. Computat Herodotus, in vnius hominis superflui annuum victum tantùm insumi, ac si trecentos, & quinquaginta, & aliquot homines vno die alas. Tot enim dies anni sunt. Fabricium quidem Licinium continentiæ suæ beneficio, sine pecunia perdiuitem fuisse, ac sine vsu familiæ abundè commendatum, testantur veteres. Cato verò superior, tribus solis seruis comitatus Hispaniam rexit, qui, vt ipse scribit, pellibus hœdinis pro stragulis vti solebat, eodem cibo & vino, quo nautæ, contentus. Posterior autem Cato, non plures quàm duodecim seruos, delicata iam & luxu soluta Roma, totis illis bellis ciuilibus circumduxit. seruos dico, non illos dominorum dominos. Et ante hos Manius Curius,

qui ter

qui ter triumphum vna porta egit, duos ſolos in caſtris calones habuit. Ita ille vir, de Sabinis, deq́ue Samnitibus, deq́ue Pyrrho triumphator, pauciores ſeruos habuit, quàm triumphos. Nos non familiam, ſed cohortes in media pace & quiete ducimus, & plerunque pretioſiùs veſtitos, quàm nos ipſos. Siue ad Philoſophum, ſiue (vt leuiſſimè dicam) ad vxorem veniendum ſit, magna comitante caterua progredimur. Quæ res, etſi vbique odioſa, tamen in Repub. libera minus ferenda eſt. Nam greges iſti, ſeruitutis cuiuſdam inſigne ſunt, quaſi aut ipſe metuas, aut metui velis. Quid enim libertati magis repugnat, quàm alienum armatum ſufferre, illi de via decedere, primum locum dare, fulmina bombardica, ſine tonitru metuere? Potentem, *inquit*, *aduerſarium* habeo. Atqui hæc vox non eſt Reipub. liberæ, pugnat enim potentia cum libertate. Quàm triſtis eſt Tullii querela, ſe inter armatos ſententiam dicere? Quales comitatus tum primùm Romani habere cœperunt, vbi perierunt. Nam & faſces, & ſecures magiſtratui præferri, aliquando ſubtriſtius eſt; quid priuato homini? Rumpatur generoſum pectus oportet, vbi cernit, quod magiſtratui non licet, cuiuis licere. Qui

liber est, solus, vel cum paucis incedit, (quod sæpè diximus) timet neminem. Nam de iumentis quid dicam? Mitto illorum multitudinem: vnam mulierculam, cum qua vel robustior musca auolaret, trinis bigis vehimus, in quibus sex egregii milites pro patria fortiter pugnare possent. Apud populum Romanum aliquando lege cautum fuit, ne mulieres iuncto vehiculo, in vrbe oppidoúe, aut propius mille passus, nisi sacrorum causa, veherentur. Pretium quidem equorum intolerabile est. Quid enim magis esse potest hominis stulti ac temerarii, sibiq́ue à Deo datis bonis abutentis; quàm iumentum, quod eodem die extingui potest, mille aureis comparare? Quod si eam Rempu. diu stare non posse, dicebat Cato, in qua piscis sit carior boue: quid de ea dices, vbi caput equi pluris censetur, quàm equitis? Hoc certè est comparari iumentis insipientibus.

Vndecimum malum est, si non ex eo, quod habent, sed ex eo quod aliquando habituri sunt, ciues viuere assuescant. Hoc autem multis modis fit: Primùm, si multorũ qui sequuntur annorum, priusquàm oriantur fructus absumant: cui vitio egregiè inseruire solet illa insidiosa, tam auarorũ quàm prodigorum hirudo & administra, quam

Itali Arendam vocant: deinde,vbi venturæ hæreditates, priusquàm emergant, profunduntur: postea speratæ dotes: vltimò futuræ dignitatum & sacerdotiorum spes. & ita speratis rebus viuitur. Homo parcus & frugalis ex conditis viuit: præsentibus gaudet, ac fortuitis temporibus reseruat: futura expectat: colligit tanquam semper victurus; dispensat tanquam cras moriturus.

Duodecimum malum est illud,dum ciues non ex rebus ac facultatibus,sed pro rebus & fortunis suis viuunt:hoc est,non amplius fructibus & prouentibus suis contenti sunt; sed ad extremum res ipsas, & fortunas, vnà cum ossibus & cineribus maiorum suorum vendunt, vel oppignorant, ne quid aut suæ, aut maiorum suorum memoriæ ad posteritatem extet. Desperatorum ac deploratorum hoc hominum est. Nam vt illi,qui fame enecantur, vltimò consumtis omnibus carnes suas, tanquam in rabiem versi, absumunt; ita isti consumtis fructibus, fundos ipsos deuorant. Infausta proles,quæ,quod ipsi ad vsum tantùm concreditum est, perpetuò abligurit: impia in maiores, crudelis in posteros, exitiosa in seipsam. Dignissimi, è quorum dextera, ab agnatis & cognatis annulus cum signis, & imaginibus maio-

rum suorum detrahatur. Quod quondam Scipioni, superioris Africani filio ignauo propinquos fecisse, qui ei annulum, in quo caput Africani sculptum erat, è manu detraxerunt, legimus. Indignum hominem inertem nobilis familia iudicauit, qui vultum patris sui in prodiga & timida manu haberet. Nunquam hunc veneranda illa vetustas admisisset, ad sua charistia: quorum illa inuitatio:

Innocui veniant: procul hinc procul impius esto Frater.

Tredecimum, vbi ciues rebus suis consumtis, aliena consectantur. Quid rides? M. Quasi verò non videas? In promptu causa est. video iam rem ad extrema deduci. Perge igitur.

QVAE. Quartadecima causa, si iis morbis nullum remedium adhibeatur: si ægri tam graui morbo laborantes non curentur; sed suæ voluntati satisfacere permittantur. Tritum est illud populi Romani prouerbium: Ad agnatos & cognatos referri, quod morem & disciplinam gentis illius designabat. Vbi enim primò quis suis fortunis abuti cœpit, vbi profusiùs illa dispensare; hic cum suis facultatibus in curam agnatorum & cognatorũ à magistratu tradebatur, dum vitæ suę ratio-

rationem inueniret. Quod si his carebat, publicè illi tutor & curator adhibebatur, qui tantisper eum resque eius curaret, dum ad se rediret. Notæ sunt hac de re Imperatorum leges: verbis multis opus non est. Carent his remediis ætas, & tempora nostra.

Vltimum vitium, vbi authores, adiutores, & perfectores eius profusionis, non modò non puniuntur, sed etiam ditescunt, legitimorumq. dominorum possessiones, ad non legitimos transferunt. Multæ hoc in loco administrorum sunt species, dum alii noua genera voluptatum ac deliciarum, alii monstrorum & vanitatum, alii dapum & temulentiæ comminiscuntur: sed nulli peiores, quàm illi, qui præsentem pecuniā illis quærunt, aut ipsi suppeditant, modò & ipsi ditescant, & lautis patrimoniis ac veteribus facultatibus alios exuant. Idque nonnunquam ipsi cognati & agnati faciunt, genus hominum cruce dignissimum. Quid enim est insano gladiū dare, aut furentem soluere? Huc referuntur illæ exitiosæ arendæ: vsuræ intolerabiles: miserorū iuuenū tormenta & cruces: monstrosæ obligationes. Vnde iurium inuersiones: binæ & ternæ eiusdem rei venditiones. Quæ omnia, quo tu meliore nomi-

ne, niſi quandam ἀλληλοφαγίαν appelles, vbi homo hominem deuorat, nec artem aliam nouit, quàm alios abſorbere, eorumque fortunis abuti.

Atque hæc quidem vitia ſunt, quibus Reſp. tam priuatim quàm publicè exhauriuntur, in grauemque & periculoſam phtiſim incidunt. Nam & in tabe hoc idem euenit, vt primùm membra quædam magis præcipua areſcant, ac vlcere conficiantur, poſtea reliquum corpus conſumatur; indeque phtiſin generari medici docent. Ob quæ eadem vitia, noſtram Rempub. eô quô quereris deductam puto, niſi tu fortè aliquid aliud ſentias.

M. Ego verò non modò nihil aliud ſentio, ſed illud etiam addo, non hanc ſolùm Rempub. quã ne tu quidem ditiſsimam dicis, ſed locupletiſsimum etiam regnum his talibus vitiis exhauriri oportere: longeque aliud ſentio nunc, quàm nuper ſenſi, Rempub. hanc ſcilicet inopem eſſe, cùm ſatis diues eſſe videatur, quòd hactenus non ſit tantis ſumtibus exhauſta, contraque tot ac tantos hoſtes ſe quotidiè tueatur, quodúe hac ipſa phtiſi iam olim conſumta non ſit. Quibus enim aliis artibus res periit Romana, quàm iis largitionum ac immenſarum profuſionum, & quod alieno ære preſsi quidam, Repub. ſalua, ſe ſaluos eſſe

non poſſe, vt ipſe teſtatur Cæſar, exiſtimarunt? Rectè noſti, ob quam cauſam Curio tribunus pleb. & alii Cæſarem ſecuti ſint. Aurea illa apud Liuium eſt Catonis oratio: Sæpenumero, inquit, audiſtis, diuerſis duobus vitiis auaritia & luxuria ciuitatem laborare, quę peſtes omnia magna imperia euerterunt.

Quid igitur reſtat, vt agamus? M. Res ipſa indicat. Quid enim aliud ſequitur, quàm vt vbi morbos expoſueris, remedia eorum afferas? Q. Atqui inueteratus morbus eſt, curari difficilè poteſt. M. Tentandum tamen aliquid eſt; morbus hic inueteratus eſt, non tamen deſperatus. Q. Ego quidem apud nos, nullum remedium efficaciùs aliud eſſe puto, in tam laxo & latè fuſo populo, quàm vt ipſe ſpontè cognoſcat, quàm ſtultè, quàm ineptè, quàm ridiculè hæc faciat: deinde quantum aut infamiæ, aut dedecoris, aut incommodorum, aut exitii ea res tam priuatim quàm publicè ferat; vt cùm pro laude infamiam, pro commendatione ignominiã, pro authoritate riſum, ſe conſequi cognouerit, à re vaniſsima aliquando abſtineat, eamque oderit perpetuò. M. Hoc igitur, obſecro, ſi potes, & quantum po-

tes explica. Q. Res quidem per ſe ſuaque ſponte clara eſt: tamen ſi ita placet, quid ea profuſio mali, tam priuatim, quàm publicè, vt diximus, afferat, paucis expendamus. Publica quidem bona, ſi diſtrahantur, quantum in ea re inſit incommodi, non tam Plato aut Ariſtoteles, aut aliquis ex veteribus, quàm Deus ipſe docuit. Cu-
Ezech: ius lex apud Ezechielem illa eſt: Si dederit prin-
46. ceps donum alicui de filiis ſuis; hæreditas illius, filiorum ſuorum erit, poſsidebunt eam hæreditariè. Si autem dederit legatum de hæreditate ſua, vni ſeruorum ſuorum; erit illius vſque ad annum remiſsionis, & reuertetur ad principem: hæreditas autem eius, filiis eius erit, & non accipiet princeps de hæreditate populi per violentiam, & de poſſeſsione eorum, ſed de poſſeſsione ſua hæreditatem filiis ſuis dabit; vt non diſpergatur populus meus, vnuſquiſque à poſſeſsione ſua. Diſpenſationem regiorum bonorum, quę tum [illegible]reditaria fuerũt, lex iſta docet, cuius ſenſus hic eſt: Si rex aliquot habuerit filios, & ex his vni dederit donum; ferent æquo animo alii: donum erit eius, & poſteritatis ſuæ. Si autem dederit alicui, vel ex militibus, vel ex familiaribus ſuis; fruetur liberalitate regis, ſed ad annum quinquageſi-

mum,

mum, qui Iubileus vocabatur, tantùm: quo anno, alienata, ex vnaquaque tribu & familia, ad dominos ſuos redire oportebat; ne tribus & familiæ exhaurirentur, aut inter ſeſe cõfunderẽtur. Et legis quidem ſenſus hic eſt. Cauſa autem legis illa, vt non accipiat princeps de hæreditate populi per violentiam, & de poſſeſsione eorum: hoc eſt: non exhauriat rex facultates ſuas; ne vbi defuerint, alienas ſequi opus habeat. Quod quidem multis modis (durum enim onus neceſsitas eſt regni, eiuſque ſumtus) eſſe poterit: vel per violentiam, qui ſolus modus hîc ponitur, quomodo Achab inuaſit vineam iuſti Naboth: vel per neceſsitudines & affinitates, cum externis regibus, externaſque mercaturas; quod de Ioſaphat legimus: vel per auaras œconomias: vel per iuris proditionem, cauſarumque venditionem: vel per ſubmiſſarios homines, priuatorum hominum fortunis inſidiantes, ac ventis aurum captantes; quarum rerum ſunt plura, quàm velimus exempla. adde his legum, religionumque, ac priuilegiorum inuerſiones: portoria atque vectigalia: frequentes cenſus & tributa: calumnias, ac deſertas & caducas hæreditates. Quod ſi aliquid horum rex non faciet, tum illud, quod omnium deterri-

mum eſt, conſequi ſolet;vt,vbi omnia ex multitudinis manu ſpectare cœperit, pro rege ac magiſtratu aſſentator populi (quod de Pericle legimus) factus, omnia libidini & cupiditati eorum concedat: cum illiſque nunc de religione, nunc de rebus ſacris, nunc de licentia, nunc de magiſtratibus ac publicis honoribus licitetur; modò habeat vnde ſe,vitamq; ſuam tueri poſsit: qua peſte nulla nocentior, nulla exitioſior rebuſpub. eſſe poteſt. Satiſné idoneæ & ſufficientes iſtæ cauſæ ad perdendam validiſsimam rempub. tibi videntur? M. Plus quàm vellem efficaces ſunt. Illud tamen metuo, ne pro frugali tenacem regem facias: magnificentia enim regum eſt propria; & ne illi parti iuſticiæ, quam philoſophi diſtributiuam vocant, iniuriam facias. Q. Ne metuas: quantò plura habebit, tantò maiora & inter plures largiri poterit:de ipſis poſſeſsionibus & facultatibus agimus,non de fructibus facultatum. Illas teneat,hos largiatur: quanquam & in hoc genere quid excellens cuiuſuis virtus & merita expoſcant, videndum erit. M. Quoniam igitur de illis malis & incommodis, quæ rempu. ſequuntur, dixiſti, dic de his quæ priuatos ſequi ſolent. Q. Infinita ſunt, ſed ex his pauca ſeligamus.

gamus. Primùm igitur illud eſt, & quod vel ſolùm ad deterrendos iſtos ſufficere deberet; quòd id, quod volunt, non conſequuntur: imò verò cõtraria omnia. Quatuor autem ſunt præcipua, quę ſibi in hac ſua profuſione proponnnt, ſibiq́; comparare volunt, à quibus tamen longiſsimè abſunt. Primùm, vt ſibi hac ratione, quandam authoritatem & admirationem concilient: maiores ac auguſtiores videantur: fidemq́ue ſibi faciant. A quo quantum abſint, illa in omnibus linguis infamia nomina, quibus hæc ingenia notari ſolent, abundè teſtari poſſunt. Græci ἀσώτους, hoc eſt, homines perditos, ἀκολάστους, id eſt, effrenes, & eos qui caſtigari nequeunt, vocant. Latini perditos, profuſos, profligatos, deſperatos, diſſolutos, ne deteriora dicam nebulones, lurcones, ventres, manducones, bibones, heluones, decoctores, euerſores, conturbatores macellorum, voragines patrimoniorum, & aliis infamibus nominibus appellant. Miſerat quondam Dionyſius Lyſandri filiæ, veſtem nimis ſumtuoſam; qua ne vteretur prohibuit pater, adiuncta illa cauſa: Turpè eſt, inquit, in luxuria eſſe conſpicuum. Indeq́. euenit, vt neque teſtamentum, neque liberos, neque magiſtratum, neque depoſitum huic generi

hominum, quisquam credere velit; sed fabula & exemplum ciuitati ac scenæ sint. Non his neque talibus artibus, veteres sibi honorem & dignitatem comparabant. non Metellus: cuius administratæ prouinciæ tabulas, pop. Rom. non aspexit: non in tabulis, sed in vita Q. Metelli argumenta sincerè administratæ prouinciæ, legenda sibi reputans. non superior Africanus: ad cuius dextram osculandã piratæ inter se conspirârant: quos cùm ille fugisset, dixisse feruntur: Non vitæ eius hostes, sed virtutis admiratores venisse, conspectum & congressum tanti viri, quasi cæleste aliquod beneficium expetentes. non Cato, magnus ille parsimoniæ & frugalitatis assertor: quẽ, cùm in carcerem duceretur, vniuersus Senatus sequi non dubitauit: quo eodem præsente, pop. Rom. nescio quid impudicum in theatro aspicere erubuit: confessus, plus se maiestati illius tribuere, quàm sibi ipsis vniuersis. Quibus conuiuiis, quibus opibus, imperiis, triumphis, hoc datum est; quod huic viro exigui patrimonii, vna paterni generis imagine claro, miniméque blandæ frontis tributum est? Deinde illud affectant, vt liberales, munifici, ac si fieri posit magnifici videantur. Consequuntur autem illa, vt à Latinis qui-

nis quidem homines nihili, vappæ, à ſuis autem golotæ & odardi appellentur. Nam veræ liberalitatis ac magnificentiæ illæ leges ſunt; vt det quibus oportet, & quod oportet, & vnde oportet, & quantum oportet, & quando oportet. Det, inquam, non accipiat: non modò vnde non oportet, ſed ne vnde oportet quidem aliquando; det autem pro facultatibus. Liberalem enim actionem, non in multitudine eorum quæ dantur, ſed in habitu dantis conſiſtere dicebat Ariſtoteles; vt det vltrò ac libens, cum voluptate etiam, ac ſine omni dolore. Liberalitatis enim duos illos fontes eſſe nouimus, verum iudicium, & honeſtam beneuolentiam. Quarum legum cùm iſti nullam ſeruent; ideò liberales nullo modo nec dici, nec eſſe poſſunt. Et vt liberalitatis hæ leges ſunt; ita munera illa, quæ Ariſtoteles, Seneca, & alii magni enumerant: templa diuûm ac heroum extruere: donaria item offerre ac ſuſpendere: publica ædificia erigere: quæque ad rempub. liberaliter faciunt, captos redimere: amicorum filias elocare: reipub. pace & bello opem ferre: monumenta familiæ excitare: obæratos liberare: afflictis & egentibus opitulari: gymnaſia publica, tam rei militaris, quàm bonarum literarum, conſti-

constituere : magna ingenia domi ac foris alere : legatos magnificè accipere : artes sumtuosas subleuare. Isti autem rebus amissis, ne fornacem quidem collapsam erigere possunt, aut fores effractas restituere. Hos igitur tu, liberales, munificos, magnificos, appellabis; qui non modò liberales non sunt, sed nullis minus licet, etiamsi velint, liberales esse, quàm illis? Vbi enim in res non necessarias & superfluas omnia profuderint; in liberalitatem quid conferant, reliquum nihil habent, nihilque minus facere possunt, quàm quod vellent. Nam frugi, tenaciq. homini, quandocunq; volet, liberalem esse licet; prodigo non item. Amicitias deinde hoc genere beneficiorum paraturos se putant, certas & fidas clientelas, fortes propugnatores, parasitos nimirum, assentatores, comedones, barathra & voragines. Atqui euenit nonnunquam, vt nullos mordaciores obtrectatores habeant, vbi ipsos deuorârint, & ad alios dominos se transtulerint, apud quos istorum reprehensione cibum emunt. Parua est obligatio mensæ: simul cum cibo & potu deperit: dapibusque consumtis frigescit. Ideò deberi sibi plerunque putant aliqui, quod earum ineptiarum spectatores fuerint: maledicunt

cunt quandoque alii, quòd nonnunquam plus, quàm par eſt comederint aut biberint, aliquando tempora ſua neceſſaria & occaſiones, ſibi effluxiſſe queruntur. His ſcilicet talibus amicitiæ fœderibus, illa ipſa notiſſima amicorũ paria conglutinata fuerant: Oreſtis inquam & Piladis: Theſei & Pirrithoi: Damonis & Pythię: & vt hęc fabuloſa mittam, apud Hebræos, Dauidis & Ionathæ, apud Romanos Lælii & Scipionis. Lælius quidem de ſua cum Scipione coniunctione eiusq́. cauſis, ita: Quid enim Africanus indigebat mei? Minimè herculè: at ne ego quidem illius. Sed ego admiratione quadam virtutis eius; ille viciſſim opinione fortaſſe nonnulla, quã de meis moribus habebat, me dilexit. Auxit beneuolentiam conſuetudo. Sed quanquam vtilitates multæ & magnæ conſecutæ ſunt, non ſunt tamen ab earum ſpe, cauſæ diligendi profectæ. Prata, & arua, & pecudũ greges diliguntur iſto modo, quòd fructus ex eis capiuntur; hominum charitas & amicitia gratuita eſt. Non menſis igitur comparantur amici, aut profuſione; ſed virtute, prudẽtia, humanitate, obſequio, ſtudio & opera, communibus præſidiis ac clientelis quæruntur: nam hæc & diutius durant, & magis proſunt. Nun-

quam enim illæ ineptæ mensæ, insaniq. apparatus, tantum amicorum parare posſunt, quantum inimicitiarum pariunt iniuriæ, rapinæ, pecuniæ retentæ, eorum apud quos iſti quærunt. Nam in conuiuio ſi quid eſt, illud eſt, vt ſit ſanum, benè coctum, bono ſermone conditum; cætera pompæ potius & oſtentationis, quæ omnibus inuiſa & moleſta eſt, quàm vſus ſunt humani. Caput autem totius munificentiæ, illud eſt: Melius & facilius eſſe, non accipere, quàm dare. Et illud: Videndũ eſſe, vt ea liberalitate vtamur, quæ proſit amicis, noceat nemini. Pecuniarum enim tranſlatio à iuſtis dominis ad alienos, non debet liberalis videri. Nihil enim liberale, quod non ſit idem iuſtum. Quis ſumtus, ac profuſio eſt tanta, quæ cum illa humanitate ac moderatione Scipionis, conferri poſsit? ad quem, quartum & vigeſimum annum agentem, cùm inter reliquam prædam, eximiæ formæ virgo ætatis adultæ adducta fuiſſet, illeque & iuuenis, & cœlebs, & victor comperiſſet, illam illuſtri inter Celtiberos loco natam, nobiliſsimoque eius gentis Indibili deſponſam; accerſitis parentibus & ſponſo, inuiolatam tradidit; aurum quoque, quod pro redemtione puellæ, allatum erat, ſummæ dotis adiecit.

Qua

Qua continentia & munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis cōciliando, meritis eius debitam gratiam retulit. Aut cum illa Fabii vera & ſincera liberalitate, quæ munificētia comparari poteſt? cui cum captiuos ab Annibale, interpoſita pactione nummorū, recepiſſet, iique à Senatu non præſtarentur; miſſo in vrbem filio, fundum quem vnicum poſsidebat, vendidit, eiusque pretium Annibali protinus numerauit. Aut cum illa itidem in hoſtem pietate, qui Annonis ducis Carthagienſium, Olbia oppido capto, in quo ille fortiſsimè dimicans occiderat, corpus è tabernaculo ſuo, amplo funere extulit. Hæc animos, hæc corda eripiunt.

Diuites ad extremum apparere volunt, quod quidem minimè ex omnibus conſequuntur. Vt enim hominibus locupletibus, peierantibus etiam, nemo credit eos egere, aut diuites non eſſe; ita iſtis, etſi millies iurent, ſe abundare atque diuites eſſe, quos quodùis prandium egentiores facit, nemo credit, cùm præſertim ipſimet creditores, menſæ illorum aſsideant. Itaque non modò id, quod volunt, non conſequuntur, ſed inſuper, vt diximus, miſeri & infames euadunt. Quæ cùm ita ſint, quis ſapiens aut cordatus eam mercatu-

ram exercere velit, quam nullum quidem lucrum, iacturæ autem & naufragia perpetua sequantur? Et magna quidem ista sunt, homini hæc rectè apud se expendenti; sed illa longè maiora, quòd hac sola inani, fucata, falsaque laude, vel infamia potius, vt diximus, ingenia magna, & ad res sublimes nata, contenta, reliqua ornamenta omnia, contemnunt: ornamenta, inquam, militiæ, fori, curiæ, doctrinæ, ad quæ consequenda nati, suscepti, & instituti, erant: coci, cætarii, fartores, pro ciuibus, pro patriciis facti, quorum palatum subtilius sapit quàm cor. At quantò illustriora & maiora illa præ istis? Quis igitur non iure talem deploret conditionem? aut quæ maior prodigalitas hac ipsa, non tam fortunarum quàm ingeniorum? Neque tamen hîc finem inuenit malum. Nam non modò nulla ornamenta his artibus acquirunt, verùm etiam, quæ vel à natura, vel ab industria consecuti fuerunt, penitus perdunt ac extinguunt: corporis primũ bona, dum per intemperantiam, & creditorum molestias, nunc arthretici, nunc ischiadici, nunc paralytici, nunc insani & amentes euadunt, trunci & stipites, imò fuci inutiles: qui eorum bona, qui aliquid opis reipu. afferre possent, profligata deuorant

uorant impudentia: quibus anima pro ſale tantùm data eſſe videtur: & qui ab onere corporis, tanquam equites ab equo in luto preſsi, ſani & vigentes, inutiles iacent. Animi deinde eodem modo bona amittunt: mitto illa minora, ſenſuum perſpicaciam, memoriam, acumen, ſolertiam, literas, ſi quas conſecuti ſunt; hæc maiora accipio, pietatem erga Deum, in patriam, maiores, poſteritatem ſuam; quam tanquam ſtupidi homines ne aſpiciunt quidem, & cui nihil ſuum reddunt: prudentiam, item animi magnitudinem, temperantiam, iuſtitiam, fidem, ſinceritatem, veritatem; nam mendaciſsimi ſint oportet. Indeque duo apud Perſas cenſebantur eſſe turpiſsima, vt docet Herodotus, τὸ ψεύδεσθαι καὶ τὸ ὀφείλειν χρέος: hoc eſt, mentiri, & debere: vt ſit poſterius hoc prioris illius cauſa; quòd impoſsibile eſſe videatur, eum non mentiri, qui plurima debet. Quibus ornamentis amiſsis, quid reſtet hominis, ego non video. Conſequuntur deinceps eoſdem illa mala, inſueta paupertas, dura mendicitas, improba ſeruitus (ſeruiendum enim eſt, plerunque illis, qui tibi aliquando ſeruiebant) inhumanus creditor, obſeſſæ fores, matutina & veſpertina cuſtodia, importuni ſerui, graue iugum, & tabes creſcen-

tis in dies fœnoris,infamiæ,in iùs quotidianæ vocationes, per tribunalia cursitationes: hinc tœdium; inde,vbi leuamen mali quæritur,desperatio, quam sequuntur fraudes,doli,technæ,insidię,imposturæ, mille artes,fanda & nefanda sacrilegia, templorum direptiones, rapinæ, peculatus, viarum obsidiones, tumultus, seditiones, cum hostibus clandestina consilia, proditiones, nundinationes, transfugia. Docuerunt hæc abundè, tria,quasi vno tēpore,apud nos interregna. Quæ causa malorū fuerit, quò res deducta fuisset, nisi omnipotentis dextera adfuisset, vidimus omnes. Concussimus orbem nostra profusione: &,quæ inde nata est,indigētia. Sed hæc missa faciamus. Consequuntur deinde illa iudicia, quæstiones, proscriptiones, exilia, vincula, infames mortes, diminutiones capitum,tam singulorum quàm familiarum, ad extremum illa sacræ scripturæ: Fiunt filii eorum orphani, vxores eorum viduæ: nutantes transferuntur filii eorum,&mendicant, & eiiciuntur de habitationibns suis: fœnerator scrutatur omnem substantiam eorū, & diripiunt alieni labores eorū: non est illis adiutor,nec qui misereatur pupillis eorum. Ferunt Augustum relata ad se magnitudine æris alieni, quā quidam

eques Romanus dum vixit, excedentem ducenties HS celauerat, culcitram eius cubicularem in auctione emi sibi iussisse; et præceptum mirantibus, hanc rationem reddidisse: habendã esse ad somnum culcitram, in qua ille, cùm tantum deberet, dormire potuisset. Satisné idoneæ tibi videntur istæ causæ, quæ ab hoc insano morbo hominem sanum auocare possint, modumq. huic libidini statuere? M. Satis equidem. Q. Hæcq. igitur illa causa est, cur in omnibus rectè ordinatis Rebusp. huic vitio tantum occurrebatur semper, quo nihil exitiosius aut publicè aut priuatim esse potest. Notum est studium & diligentia in hoc genere Laconum, apud quos vna veste simplici annua ciuem vestiri oportuit: ex quibus nulli focus priuatus, non mensa fuit: omnes publico victu in sysitiis contenti, siue illi Reges, siue senatores, siue quicunq. alii fuëre: quibus balnea nulla, vnguenta nulla, obsonia propemodum, præter ius atrum & carnis aliquid, nulla: theatra, comœdias, & tragœdias non spectabant; vt neque seriò neq. ioco audirent quid impudicum, aut legibus aduersum: sed ne cum peregrinis quidem consuetudo multa; exoticum & peregrinum planè nihil: dotes nullæ; cuius rei præclaram causã

primus

primus eorum legislator Lycurgus dedit, vt neq. propter egestatem aliquæ relinquantur innuptæ, neq. propter opulentiam colantur: priuatæ ædes ex ligno non secto: tecta sine ferreo clauo: pro lectis & stratis æstate quidem iuuenes stibadibus vtebantur, quas è sumitatibus arundinum componebant: hyeme autem lycophonas stibadibus admiscebant, quòd aliquid caloris habere videbantur: funerum cura nulla, præter puniceam vestem, & oliuæ folia, in quibus omnia omnium cadauera reponebantur: inscriptiones monumentorum nullæ, nisi quis in bello cecidisset. Et ideo auri quidem ingredientis, vt inquit Plato, vestigia multa, egredientis nulla: et ideo septingentis ferè annis legibus Solonis vsi, integri manserunt: ideoq. vltimi omnium Græcorũ seruierunt, idq. Romanis tantùm; si modò iustum & legitimũ imperium seruitus dici debeat. Qui iidem Romani, quantum huic malo aduersati sint, & restiterint; tot leges eadem de re apud eos latæ testantur. Fannia, inquam, Licinia, Aemilia, Antia, Iulia, Syllana: quæ non tantùm suppellectilis, aut vestis, aut dotis, aut nuptiarum, aut iumentorum alendorum, aut conuiuiorũ modum ponebant; sed cœnarũ etiam quotidianarũ sumtus as-

tus assignabant populo illi, qui princeps erat populorum. Quibus quam diu obtemperatum est, tam diu illis omnia paruerunt: à quibus cùm recessum est; non magis hostili ferro & igni, quàm vsuris, & ære alieno absumti conflagrârunt. In Catone illud miratur Plutarchus, quòd iam senex post Consulatum & triumphum adeptum, nulla vnquam veste vsus sit, quæ centum denariorum, hoc est decem talerorũ precium excederet. Iam & in obsoniũ ipse Cato in diem triginta asses insumebat, hoc est vsu nostro Polonico, triginta solidos: Habent enim leges sumtuariæ commoditatem quandam singularem, quam egregiè explicat apud Liuium Cato: Quia quod aliqui habere non possunt; habituri, si per leges liceret, fuisse videntur. Cornelius Rufinus, duobus consulatibus & dictatura functus, quòd decem pondo vasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosus, in ordine Senatorum retentus non est. M. autem Antonius, L. Flaccus Censores, Duronium senatu mouerunt, quòd legem de coërcendis conuiuiorum sumtibus latam, trib. plebis abrogauerat. Quid nunc Venetiis, quid Genuæ fiat, vides: quanta parsimonia & quæ opes? M. Habesné aliqua alia remedia? Q. Non deessent

essent quàm plurima, sed non pro hoc nostro infirmo: possunt tamen quædam addi. Primùm, si ipsi reges, magistratus, senatus, eius parsimoniæ & frugalitatis, duces & authores esse voluerint. Vnde dicebat Plato, Frugalitatis exemplū, maximum esse reipub. vectigal. Ferunt Agesilaum nihil vnquam præcepisse, quod ipse prius non fecerit. Quod quidem in hoc frugalitatis genere apud nos Stephanus ille magnus, & cuius virtuti nondum par elogium inuenimus, magno ciuium profectu faciebat, & proficiebat aliquid. Sed nō ita facile inueteratum malum curari & extirpari poterat. Regis ad exemplum, ait ille, totus componitur orbis. Nam crede mihi, tota res paruæ æmulationis est; & vt extirpetur, duce solo opus habet. Q. Catulum, Campanam, imitatum, luxuriam, primum spectantium consessum, velorum vmbraculis texisse legimus: & Pompeium ante omnes, aquæ per semitas decursu, æstiuum minuisse feruorem. Claudium Pulchrum scenam varietate colorum adumbrasse: totam argento C. Antonium: auro Petreium: ebore Q. Catulum, prætexuisse. Versatilem fecerunt, Lucius & Cinna locū, quem argentatis choragiis, P. Lentulus Spinter adornauit &c. Vides, in vna profusionis

fusionis vanitate, quanti sint profectus; idque in deterius semper, ex stulta æmulatione. Secundò, si horum insanias & naufragia, homines sapientes non laudent, non suspiciant, ac ne aspectu quidē suo dignos esse iudicent. Iucundè quendam audiui iocantem, tribus modis molestias humanas & miserias subleuari posse. Primùm, si homines industrii, potentes ac diuites, non ita multùm suspiciant: si viri mulieribus nimium non indulgeant: si sapientes stultos non laudent, eorumq́. facta non mirentur. Hac enim ratione omnia contraeuentura dicebat. Nam & potentes magis industriis opus habent, & mulieres viris, & stulti sapientibus. Vltimò, si aliquam publicam notam & infamiam hoc genus hominum referat. Locrensium legislator, leges sumtuarias ciuibus suis prę-scripserat: in quibus cū muliebrem luxuriam reprimere voluisset, legem huiusmodi tulit: Mulier aurea veste non vtatur, nisi meretrix videri velit. Quam infamiam cùm omnes fugerent, abstinuêre omnes. At longè grauius & seuerius P. R. qui hoc genus hominum ordine suo mouebat: deinde ad extremum, inter homines capite censos referebat. Vocabantur autem capite censi, qui neq. sacramento rogabantur, nisi publicis tumul-

tibus,idq. perrarò: neq. in populo suffragia ferebant. Quod quidẽ in his, qui à principio ex pauperibus nati sunt,paulò subdurius videri posśit;in illis autem , qui decoxerunt , æquisśimum erat. Nam si leges omnes illos infamia aliqua notant , qui remp. ciue priuant: quanto magis puniendi illi,qui seipsos & alios,nõ inutiles modò,sed exitiosos & pernitiosos etiam efficiunt ? Sed eccum puerum , qui ad rationes audiendas nos vocat: & peropportunè. Nam & ego planè omnia dixi , quæ mihi hac de re nunc in mentem veniebant : & te iam fessum video. Hoc tamen addo, me nolle, vt hæc oratio nostra, sordidis & auaris hominibus,qui neque sibi,neque aliis prosunt, & quos nullus magister meliores facere poteſt,patrocinari videatur :

Est inter Tanaim quiddam socerumq; Viselli.

Tuque caue,ne hæc nostra præsertim foras efferas. M. Nihil hoc ipsum moreris, nam & hæc vbique nota sunt, & illud item verisśimum :

Iliacos intra muros peccatur & extra,

Vale. Vellem autem ad numerandam pecuniam

niam potius, quàm ad rationes audiendas,
te hic puer vocasset.
Sed abi.

Modus, optima virtus.

27

Bibl. Jag.

B J C